

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента

Косенко Юлії Миколаївни

на кандидатську дисертацію

Суятинової Катерини Євгеніївни

«Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Реформування дошкільної освіти в умовах входження України в Європейський освітній простір вимагає суттєвого удосконалення змісту, технологій, форм і методів виховання та навчання дітей дошкільного віку.

Дошкільне дитинство – яскрава, неповторна сторінка життя кожної людини. Цей віковий період є початковим етапом формування суб'єкта діяльності, спілкування й пізнання, оскільки встановлюються перші зв'язки дитини з такими сферами буття як світ людей, природи, предметний світ, відбувається залучення до культури, до загальних людських цінностей.

О. Леонтьєв називає цей вік періодом первинного фактичного становлення особистості, формування основ самосвідомості і індивідуальності дитини – початком процесу соціалізації. Виховання повноцінної особистості розпочинається з її першого соціуму – сім'ї. Сутність первинної соціалізації дитини полягає в ознайомленні із цінностями суспільства й формами поведінки через спосіб життя сім'ї і поведінку батьків. Батьківство як соціально-психологічний феномен являє собою сукупність знань, уявлень та переконань стосовно себе у батьківській ролі, у цільовому призначенні – народженні і вихованні дітей. Сьогодні життя переконує, а соціологічна, психологічна і педагогічна науки підтверджують, що сучасна українська молода сім'я втрачає здатність виконувати свої суттєво важливі функції зокрема, соціалізуючу. Причин цього явища багато,

з-поміж інших – розлучення. Як же забезпечити повноцінну первинну соціалізацію дитини дошкільного віку, батьки якої розлучилися? Відповідь на це питання спробувала знайти Катерина Євгеніївна Суятинова у роботі над кандидатською дисертацією на тему «Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків».

Проблема соціалізації дітей дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків у аналізованому дослідженні представлена в аспекті, що дотепер не мав належної науково-методичної розробки. Необхідність вивчення означеної проблеми авторкою роботи переконливо аргументована теоретичним осмисленням педагогічної значущості соціалізації в житті дітей дошкільного віку, унікальним впливом сім'ї на цей процес, виявленими суперечностями, що актуалізують об'єктивну потребу її наукового вивчення. Тому виконане Катериною Євгеніївною Суятиною дослідження сприймається як своєчасне і значуще.

Зміст дисертації відповідає обраній темі та шифру спеціальності.

Здобувачка володіє культурою наукового мислення й демонструє належну структурованість проведеного дослідження. Аналізована дисертація прикметна логічним описом усіх етапів і результатів наукового пошуку, що охоплює коло дослідницьких завдань і відображає досягнення поставленої мети. Робота має вступ, три розділи, які завершуються обґрунтованими висновками до кожного з них, загальні висновки, 7 додатків, що конкретизують експериментальну складову дослідження. Дисертація ілюстрована 17 таблицями і рисунком. Вірогідність отриманих результатів і висновків дослідження забезпечена ґрунтовним аналізом значного обсягу літературних зарубіжних і вітчизняних джерел (дисертанткою опрацьовано 287 найменувань наукової літератури, з них 11 – іноземними мовами), змістовним і чітко вибудованим педагогічним експериментом.

Мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження сформульовані науково грамотно й засвідчують, що авторка глибоко усвідомлює суть проблеми та

можливі шляхи її теоретичного і практичного вирішення у площині обраної теми.

Використаний здобувачкою комплекс методів дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні) відповідає його меті і завданням.

Результати дослідження пройшли належну апробацію на численних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, широко впроваджені у навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів міст Кривий Ріг, Умань, Черкаси, Хмельницький.

Публікації К. Є. Суятинової, а це 11 одноосібних наукових праць (6 відображають основні наукові результати, 5 – матеріали апробаційного змісту), з яких 2 статті опубліковані у зарубіжних виданнях, відповідають ustalеним вимогам.

Автореферат повною мірою відображає основний зміст дисертації і відбиває головні питання проведеного дослідження та його практичні результати.

У *першому розділі* дисертаційної роботи дослідниця розв'язує перше завдання дослідження. На засадах психологічного, педагогічного, соціологічного підходів, з опертям на глибокий аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем соціалізації (О. Авраменко, Б. Ананьєв, О. Безпалько, Т. Василькова, О. Горкін, А. Капська, І Кон, , Л. Божович, Н. Гавриш, І. Дьоміна, Я. Коломінський, О. Кононко, Л. Карнаух, Б. Ломов, А. Петровський, І. Рогальська, С. Савченко, Є. Якуба та ін.) та неповної сім'ї (М. Буянова, Т. Гурко, Г. Кантемирова, І. Трубавіна, В. Целуйко та ін.), К. Є. Суятинова виокремлює найсуттєвіші ознаки й уточнює сутність понять «соціалізація дитини» і «неповна сім'я» у площині здійснюваної нею наукової розвідки.

Спираючись на велику джерельну базу, ґрунтовно аналізуючи її, авторка дисертації, достатньо презентабельно розкриває генезу досліджуваної проблеми у педагогічній науці, експонуючи при цьому власний науковий погляд, що цілком відповідає завданням такого роду

науковим розвідкам. Особливо слід відзначити науковий стиль викладу тексту дисертації. Він прикметний стилістичною грамотністю, дослідницькою коректністю, логічною послідовністю подання наукових здобутків учених (вітчизняних і зарубіжних) – попередників здобувачки, роботи яких вона аналізує.

Педагогічний експеримент проведений грамотно. Другий розділ дисертації у повній мірі розкриває зміст науково-пошукової роботи здобувачки, який відповідає вирішенню другого і третього завдань дослідження. Відзначаємо глибокий аналіз та змістовний опис результатів констатувального експерименту, які дослідниця охарактеризувала якісно і представила кількісно у тексті і таблицях. Діагностичні процедури зауважень не викликають. Заслугує схвалення запропонована К.Є Суятиноюю система критеріїв та показників для визначення рівня соціалізованості дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків.

Особливу значущість має розроблена й впроваджена у педагогічний процес дошкільних навчальних закладів технологія педагогічної підтримки соціалізації дітей старшого дошкільного віку із розлучених сімей та визначені соціально-педагогічні умови її реалізації. Зміст цієї експериментальної роботи відображено у третьому розділі дисертації, що відповідає розв'язанню четвертого завдання дослідження.

Вивчення змісту дисертації та автореферату дозволило визначити найсуттєвіші здобутки дослідниці. Їх ми бачимо такими.

Виконана дисертація гідно продовжує низку наукових робіт вітчизняних учених з проблеми соціалізації дітей дошкільного віку. Особливість аналізованої наукової праці у тому, що вперше на перетині соціальної і дошкільної педагогіки визначено й розкрито специфіку соціалізації дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків, розроблено технологію педагогічної підтримки процесу соціалізації таких дітей, виявлені і апробовані соціально-педагогічні умови її реалізації в дошкільних навчальних закладах.

У площині досліджуваної проблеми переконливо сприймаються уточнені дослідницею такі поняття як «соціалізація дитини», «розлучена сім'я». Обґрунтованим є авторське визначення сутності ключових категорій «соціалізація дітей дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків», «соціалізованість дитини дошкільного віку» (стор. 77) та «педагогічна підтримка процесу соціалізації дитини в сім'ях розлучених батьків» (144), які вперше подаються в дисертації. Відтак наукова новизна аналізованої дисертаційної роботи є незаперечною.

Позитивно оцінюємо і практичне значення результатів дослідження, яке, насамперед, полягає в суттєвому збагаченні соціальних педагогів, практичних психологів, вихователів дошкільних навчальних закладів знаннями діагностичних методик щодо визначення соціалізованості дітей старшого дошкільного віку; розробці програми педагогічної підтримки соціалізації дошкільників «Мій гармонійний соціально-емоційний світ» та програми «Допомога самотнім матерям» для надання їм своєчасної допомоги у вихованні дітей, забезпечуючи їх соціалізацію; розробці спеціальних семінарів для вихователів.

Достовірними і переконливими, на нашу думку, є кінцеві результати дослідження. Кількісні і якісні зміни, що відбулися в експериментальних групах у рівнях соціалізації дошкільників, засвідчують ефективність запропонованої педагогічної технології, визначених і апробованих педагогічних умов.

Проведений аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута. Це дозволяє розглядати дану наукову працю як завершений та цілісний науковий доробок дослідниці з важливої для вітчизняної соціальної педагогіки та практики дошкільної освіти проблеми. Одержані авторкою експериментальні дані та розроблені на їх підставі висновки вважаємо переконливими і вірогідними, оскільки вони забезпечені глибоким теоретичним аналізом накопиченого наукою і

практикою матеріалів, єдністю теоретичного та експериментального дослідження.

Оцінюючи загалом позитивно кандидатську дисертацію Катерини Євгеніївни Суятиної, вважаємо за необхідне висловити деякі міркування та зауваження, поставити запитання, які виникли у процесі рецензування дисертації і вимагають окремих пояснень.

1. У дисертації (розділ 2, підрозділ 2.1) дослідниця опирається на визначення поняття «розлучена сім'я» ученим Л. Савіновим (стор. 53, абз. 4) і ґрунтовно розкриває існуючі в науці погляди на причини розлучення батьків та вплив таких сімей на соціалізацію дітей. Яким же є уточнене розуміння здобувачкою означеного поняття, адже це передбачено першим завданням дослідження?
2. На нашу думку, у змісті підрозділу 2.2. «Характеристика рівнів соціалізованості дітей старшого дошкільного віку з сімей розлучених батьків» (стор.82-130) доцільно було вказати скільки експертів-спеціалістів (соціальних педагогів, практичних психологів, вихователів дошкільних навчальних закладів) брали участь у діагностичному дослідженні? Скільки розлучених сімей виявила дослідниця в дошкільних навчальних закладах – експериментальних базах дослідження? Ця інформація уточнила б масштабність експерименту. Для даного дослідження це важливо. І ще: широке використання у тексті терміну «батьки» вимагає уточнення: це були лише матері дітей, чи і чоловіки-батьки?
3. У підрозділі 3.2 «Реалізація експериментальної технології педагогічної підтримки соціалізації дітей в сім'ях розлучених батьків», після першого абзацу (стор. 151) доцільно було зазначити кількість розлучених сімей, у роботі з якими була реалізована технологія педагогічної підтримки соціалізації дітей. На нашу думку, така інформація покращила б сприйняття змісту експериментальної роботи здобувачки, розуміння

специфіки роботи соціальних педагогів, практичних психологів, вихователів у їхній взаємодії із сім'ями розлучених батьків.

4. На стор. 154 (3 абз.) авторка зазначає, що «для впровадження програми педагогічної підтримки було створено експериментальну (30 осіб) і контрольну (30 осіб) групи дітей старшого дошкільного віку. Постає питання: це діти лише із сімей розлучених батьків? З однієї експериментальної бази? Чи це умовно зібрана група із різних експериментальних баз?
5. Текст дисертації не позбавлений окремих орфографічних і стилістичних помилок, технічних огріхів, пов'язаних із комп'ютерним набором.

Попри всі висловлені зауваження, виконане К. Є. Суятиною дослідження містить цінний як теоретичний, так і практичний матеріал, вирізняється новизною результатів та висновків, що їх пропонує здобувачка, й слугуватиме подальшому вирішенню пріоритетних завдань соціальної педагогіки та дошкільної освіти в Україні.

Аналізована дисертація свідчить про високу спроможність її авторки – Катерини Євгеніївни Суятиної здійснювати наукове дослідження, вміння використовувати різноманітні дослідницькі методи, аналізувати і узагальнювати результати наукового пошуку. На наш погляд, здобувачка заявила про себе як про вдумливого, ерудованого дослідника, який володіє ґрунтовними професійними знаннями, глибоким педагогічним мисленням, науковим стилем викладення матеріалу дисертації.

Кандидатська дисертація Суятиної Катерини Євгеніївни «Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке містить отримані нові, науково обґрунтовані результати, є вагомим науковим доробком в соціальну педагогіку, теорію і практику дошкільної освіти, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» МОН України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, що

висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

11 травня 2016 року

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри дошкільної освіти
Маріупольського державного університету

Косенко Ю. М.

Проректор з науково-педагогічної роботи
Маріупольського державного університету
кандидат педагогічних наук, доцент

Проценко О. Б.

Особистий підпис	<i>Косенко Ю. М.</i>
Завідувач відділу канцелярії	<i>[Signature]</i>
11.05.16	

